

οικῶς, ἐργαζομένων τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν αὐλόν· ἰδίως οἱ σύμμαχοι πολλὴν πρὸς τοῦτο ἔδειξαν προθυμίαν «νομίζοντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας». Ὁ δὲ Λύσανδρος, ἀφοῦ ἐπεμελήθη ἐπὶ τινὰ χρόνον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφασισθέντων, ἀπῆλθεν εἰς Σάμον, τὴν ὁποίαν καθυπέταξεν ὡσαύτως ἐντὸς ὀλίγου.

Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ὁ πόλεμος οὗτος ἦτο ἄρα γε δυνατὸν νὰ μὴ συμβῇ; Ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἐστήριζον τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἰσοπολιτείας, οἶαν πολλάκις προεξηγήσαμεν αὐτὴν (Κεφ. Δ' βιβλ. Δ'), εἶναι τῶν ὀντι πιθανὸν ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἤθελε συμβῆ, ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἤθελε λάβει τοσοῦτω γενικὸν καὶ ὀλέθριον χαρακτήρα· διότι καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἐπεχειροῦν ἐπὶ τέλους αὐτόν, δὲν ἤθελον ἔχει τὸ κυριώτατον ὄπλον δι' οὗ κατέστησαν τὸν πόλεμον ἐθνικὸν καὶ δι' οὗ κυρίως ἐνίκησαν, τοῦτο, ὅτι ἐφαίνοντο μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ κυριαρχία, ἡ δεσποτεία τῶν Ἀθηναίων εἶναι ἡ κυριωτάτη αἰτία δι' ἣν ὁ πόλεμος οὗτος κατήντησεν ἀναπόδραστος ὅπως ἐθεώρησεν αὐτὸν ὁ Θουκυδίδης. Ἄλλ' ὅ,τι ἔτι μᾶλλον κατέστησεν αὐτὸν ἀφευκτον εἶναι ἢ ἄλλοίωσις ἢ ἐπελθοῦσα εἰς τὸ πολιτεύμα τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν μέσων τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς⁽¹⁾. Ὅσονδήποτε πλημμελὴς καὶ ἂν ἦτο ἡ ἡγεμονία αὐτῶν, ἴσως δὲν ἐγίνετο ὁ πόλεμος ἢ τοῦλάχιστον ἴσως κατέπαυεν ἐγκαίρως, ἐὰν ὁ ὄχλος ὁ ἐπικρατήσας τότε ἐν Ἀθήναις δὲν προεκάλει, δὲν ὑπέτρεφε, δὲν ἀνεύωνεν αὐτὸν ἀκαταπαύστως. Οἱ συνετοὶ πολῖται, οἵτινες ἄλλοτε ἐκυβέρων τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ὅτε ἡ πόλις ἐθριάμβευε κατὰ Περσῶν καὶ ἴδρνε τὸ πρῶτον μέγα ἑλληνικὸν κράτος, ἐὰν ἐξηκολούθουν ἔτι πλειονοψηφοῦντες, ἤθελον προτιμῆσαι βεβαίως ν' ἀνακαλέσωσι τὸ ἄδικον περὶ Μεγαρέων ψήφισμα μᾶλλον ἢ νὰ ἀναλάβωσι τὸν φοβερὸν ἐκείνον ἀγῶνα· καὶ ἂν δὲ τυχὸν ἀνελάμβανον αὐτόν, ἤθε-

(1) Ἡ πολιτειακὴ μεταβολὴ ἐγένετο μετὰ τὴν εἰς Σάμον μετάβασιν καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον τοῦ Λυσάνδρου καὶ τὴν ὑπὸ τούτου κατάληψιν τῆς Σάμου ἱκανοὺς μῆνας μετὰ τὴν συν. ομολόγησιν τῆς εἰρήνης ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Τοῦτο ἐξάγεται σαφῶς ἐξ ὧν λέγει ὁ Λυσίας (Κατ' Ἐρατοσθ. 13) ὁ σύγχρονος καὶ αὐτόπτης τῶν πραγμάτων· «Καὶ μετεπέμψατο μὲν (ὁ Θηραμένης) τὰς μετὰ Λυσάνδρου ναῦς ἐκ Σάμου, ἐπεδήμησε δὲ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον· Τότε δὲ τούτων ὑπαρχόντων καὶ παρόντων Λυσάνδρου καὶ Φιλοχάρους καὶ Μιλτιάδδου πιθανῶς ἐγγόνου τοῦ Κίμωνος περὶ τῆς πολιτείας τὴν ἐκκλησίαν ἐποίουν ἵνα μῆτε ρήτωρ αὐτοῖς μηδεὶς ἐναντιοίτο μῆτε ἀπειλοίτο ὑμεῖς τε μὴ τὰ τῆ πόλει ἐλοισθε, ἀλλὰ τὰ ἐκείνοις δοκοῦντα ψηφίσεσθε. Ἀναστάς δὲ ὁ Θηραμένης ἐκέλευσεν ἡμᾶς τριάκοντα ἀνδράσι ἐπιτρέψαι τὴν πόλιν καὶ τῇ πολιτείᾳ χρῆσθαι ἢν Δρακοντίδης ἀπέφηνεν· ὑμεῖς δ' ὅμως καὶ οὕτω διακείμενοι ἐθρουβεῖτε ὡς οὐ ποιήσοιτες ταῦτα. Ἐγινώσκετε γάρ ὅτι περὶ δουλείας καὶ ἐλευθερίας ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἠκκλησιάζετε. Θηραμένης δὲ εἶπεν ὅτι οὐδὲν αὐτῷ μέλοι τοῦ ὑμετέρου θορύβου, ἐπειδὴ πολλοὺς μὲν Ἀθηναίων εἶδείη τοὺς τὰ ὅμοια πράττοντας αὐτῷ, δοκοῦντα δὲ Λυσάνδρῳ καὶ Λακεδαιμονίοις λέγει· μετ' ἐκείνων δὲ ὁ Λύσανδρος ἀναστάς ἄλλα τε πολλὰ τολμηρῶς εἶπε καὶ ὅτι παρασπόνδους ἡμᾶς ἔχει καὶ ὅτι οὐ περὶ πολιτείας ὑμῖν ἔσται ἀλλὰ περὶ σωτηρίας ὁ λόγος εἰμὴ ποιήσασθαι ἢ Θηραμένης κελεύει». Περαιτέρω ὁ Λυσίας ἀφηγείται πῶς ἡ ἐκκλησία οὕτω πιεζομένη ἀφοῦ οἱ ἐναντία φρονοῦντες ἀπεχώρησαν «ἐχειροτόνησεν» καὶ ἐξελέγησαν οὕτω τριάκοντα ἀνδρες πρὸς συγγραφὴν, ἧτοι σύνταξιν νέας πολιτείας, ὧν τούς μὲν δέκα προέτεινεν ὁ Θηραμένης, ἄλλους δέκα οἱ ἔφοροι τῆς ὀλιγαρχικῆς ἐταιρείας, δέκα δὲ ἐξελέγησαν ἐκ τῶν παρόντων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ Δρακοντίδης ὁ προτείνων τὴν ὀλιγαρχικὴν πολιτείαν καὶ γενόμενος εἰς τῶν τριάντων, εἶναι ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὁ γράψας ψήφισμα ἐναντίον τοῦ Περικλέους καὶ ἀξίων ἵνα ἀπολογηθῆ οὗτος περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δαπανηθέντων χρημάτων (Πλουτ. Β. Περ. 32). Ἡ ἀποστολὴ τῶν τριάκοντα ἦτο κυρίως νομοθετικὴ συντακτικὴ, ἀλλ' οὗτοι τυραννικῶς ἐσφετερίσαντο σύμπασαν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν κυβερνῶντες ἀπολυταρχικῶς καὶ τρομακτικῶς.

